

De briefwisseling tussen L.-P. Gachard en Manuel García Gonzalez, archivaris van het Archivo General de Simancas. 1844-1854

door

G. JANSSENS

Zoals bekend was de Belgische archivaris Louis-Prosper Gachard (1800-1885) de eerste buitenlandse vorser die in het *Archivo General de Simancas* onderzoek kon verrichten. Ook was hij de eerste die op systematische wijze de diverse archiefbestanden van dit rijke Spaanse archief heeft onderzocht en beschreven. L.-P. Gachard ging twee keer naar Simancas. De eerste keer in 1843. Hij vertrok op 16 mei 1843 en vatte pas op 25 november 1844 de terugreis aan. Tijdens deze reis werd de basis gelegd voor al het latere onderzoek. Een tweede reis had plaats van 13 september 1846 tot 15 december van hetzelfde jaar. Over beide studiereizen verscheen een rapport als inleiding op respectievelijk het eerste en het tweede deel van Gachards *Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas*. Het rapport in het eerste volume van de *Correspondance* wordt bovendien gevolgd door een *Notice historique et descriptive des Archives royales de Simancas*, een studie die eigenlijk het eerste gedrukte overzicht is van de archiefbestanden bewaard in het *Archivo general de Simancas*¹.

In Simancas werd Gachard geconfronteerd met een nooit ontgonnen goudmijn aan historisch materiaal. Zo ontleedde hij van juli tot september 1844 alleen al een negentigtal dikke liassen, wat hem alles samen 682 blz. handgeschreven notities opleverde. Daarnaast liet hij

Gebruikte afkortingen: AGS: Archivo General de Simancas; AR: Algemeen Rijksarchief te Brussel.

1. G. JANSSENS, *L.-P. Gachard en de ontsluiting van het Archivo General de Simancas*, in: *Liber amicorum dr. J. Scheerder. Tijdingen uit Leuven over de Spaanse Nederlanden, de Leuvense universiteit en Historiografie*, Leuven, 1987, p. 313-341. De rapporten: L.-P. GACHARD, *Rapport à M. le comte de Theux, ministre de l'Intérieur*, in: *Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas*; publiée d'après les originaux conservés dans les Archives Royales de Simancas (ed. L.-P. GACHARD), I, Brussel, 1848, p. III-CCXVI en IDEM, *Rapport à Monsieur Charles Rogier, ministre de l'Intérieur*, in: *Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas* (ed. L.-P. GACHARD), II, Brussel, 1851, p. III-C. Het archiefoverzicht: L.-P. GACHARD, *Notice historique et descriptive des archives royales de Simancas*, in: *Correspondance de Philippe II sur les Affaires des Pays-Bas* (ed. L.-P. GACHARD), I, Brussel, 1848, p. 1-176.

426 stukken kopiëren. Volgens het toenmalig archiefreglement mochten de vorsers immers zelf geen stukken kopiëren, maar diende dit werk door een archiefbediende onder supervisie van de archivaris te gebeuren². Zulke werkwijze kan omslachtig lijken, maar het had wel het voordeel dat Gachard vrij snel bundels kon doornemen en notities maken, terwijl het kopiëerwerk door anderen werd gedaan. Uiteindelijk heeft men in Simancas gedurende twintig jaar ten behoeve van Gachard archiefbescheiden gekopiëerd.

Na zijn terugkeer uit Simancas wilde Gachard eigenlijk allerlei onderzoeksprojecten tegelijk aanvatten. Dat kon natuurlijk niet, maar het was een begrijpelijke reactie na zoveel maanden archiefwerk waarbij duizende, voorheen niet bekende documenten, door zijn handen waren gegaan. Dankzij de contacten met Simancas was Gachard in staat zijn groot project m.b.t. de briefwisseling van Filips II ten uitvoer te brengen. De uitgave verscheen van 1848 tot 1879 en omspannt de jaren 1559-1577. Het werd niet helemaal wat Gachard aanvankelijk had gepland, maar deze regestenuitgave met talloze in „Bijlage” gepubliceerde documenten bewijst tot op vandaag iedereen die zich met deze periode bezig houdt veel dienst³.

DE ARCHIVARIS VAN SIMANCAS

De in Simancas bestelde kopieën brachten Louis-Prosper Gachard er toe om met archivaris Manuel García Gonzalez in contact te blijven. García Gonzalez was niet de eerste archivaris waarmee Gachard in Simancas in contact was gekomen. Het was Hilarion de Ayala die hem op 11 september 1843 voor het eerst in de archiefburcht had toegelaten⁴. Uit een brief van Manuel García Gonzalez aan Gachard (29 juli 1845) verneemt men dat H. de Ayala bij Koninklijk Besluit van 5 juli 1836 tot „*secretario*” (d.i. administratief verantwoordelijke) van het archief was benoemd. Op 19 september 1840 werd hij door de *junta* (d.i. de voorlopige regering te Valladolid) afgezet, maar bij Koninklijk Besluit van 19 september 1841 kon hij opnieuw in functie treden. Ook over de voorganger van Hilarion de Ayala, kanunnik Tomás Gonzalez geeft Manuel García nuttige inlichtingen. T. Gonzalez werd in het begin van 1818 door de Spaanse ko-

2. G. JANSSENS, L.-P. *Gachard en de ontsluiting*, p. 322, p. 327-328 en p. 330. De reglementen van 4 april en 1 Juli 1844 bij respectievelijk L.-P. GACHARD, *Notice historique*, p. 57-61 en bij G. JANSSENS, *Luis Prospero Gachard y la apertura del Archivo General de Simancas*, in: *Hispania. Revista española de Historia*, 49 (1989), p. 982-983.

3. *Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas* (ed. L.-P. GACHARD), 5 dln., Brussel, 1847-1879. Zie ook G. JANSSENS, L.-P. *Gachard en de ontsluiting*, p. 334-340.

4. G. JANSSENS, L.-P. *Gachard en de ontsluiting*, p. 321.

ning aangesteld om in Simancas orde te scheppen in de papieren die niet naar Frankrijk waren verslept. Het Franse leger had in het kasteel in garnizoen gelegen en deze aanwezigheid had sporen nagelaten. Samen met Tomás Gonzalez was ook diens jongere broer Manuel meegekomen. Men weet ook dat op 18 september 1815 een zekere Tomás Diez tot archivaris werd benoemd en dat Manuel García Gonzalez, de correspondent van Gachard, toen tot „bediende vierde klasse” is aangesteld. Hij kwam in juli 1815 in Simancas aan en woonde, tot hij in het begin van 1822 in het huwelijk trad, bij Tomás Diez in. Deze laatste werd in het midden van 1822 *fiscal* (procureur) bij de *audiencia* (rechtbank) van Cáceres benoemd. Het is niet duidelijk of kanunnik Tomás Gonzalez toen tot archivaris werd benoemd en of hij de daaraan verbonden wedde ontving. Hij had immers zijn kanunnikenprebende van het kapittel van Placencia als inkomen. Eind 1825 of begin 1826 liet hij zijn broer Manuel, die vanaf 1817 „bediende vierde klasse” was, tot archivaris benoemen. Tomás Gonzalez werd auditeur bij de Pauselijke Nuntiatuur in Madrid en overleed op 16 maart 1833. Manuel Gonzalez bleef archivaris tot in januari 1836. Hij vertrok op 17 januari na de sleutels aan Manuel García te hebben toevertrouwd. Daarna werd, zoals gezegd, Hilarión de Ayala tot „*secretario*” aangesteld. De Ayala overleed op 29 juli 1844 en op 22 augustus van hetzelfde jaar werd Manuel García Gonzalez tot zijn opvolger aangesteld⁵.

ARCHIVARISSEN SCHRIJVEN ELKAAR

De briefwisseling tussen L.-P. Gachard en zijn Spaanse collega bleef bewaard in een band getiteld „*Correspondance avec Don Manuel Garcia Gonzalez. Garde des Archives Royales de Simancas 1844-1864*”. Hierin zijn de ingekomen brieven van Manuel García Gonzalez alsook (vanaf 6 januari 1849) de minuten van de brieven van Gachard zelf samengebracht⁶.

Het valt op dat de Brusselse algemene rijksarchivaris zich steeds is blijven interesseren voor alles wat in Spanje gebeurde of met Spanje te maken had. Hij las blijkbaar geregeld Spaanse kranten en droeg het *Archivo General* een warm hart toe. Opmerkenswaardig is in dit verband de echo (in een brief van 5 mei 1850) van een gesprek uit 1849 met de directeur van de *Archives Nationales* te Parijs aangaande de door de Fransen uit Simancas geroofde archiefbescheiden, het fa-

5. Over de werkzaamheden van Tomás en Manuel Gonzalez in Simancas ook L.-P. Gachard, *Notice historique*, p. 73-88.

6. AR, *Secretariaatsarchief*, n° 199.

meuze „*Fonds K*” te Parijs⁷. Volgens Gachard zou de directie van de *Archives Nationales* bereid zijn dit bestand opnieuw naar Simancas te laten gaan indien zij er de nodige kopies zouden kunnen uit nemen. Het was evenwel een zeer voorbarig bericht. Pas een eeuw later, in 1941 om precies te zijn, werd dit „*Fonds K*” door de Franse Staat aan het *Archivo General de Simancas* teruggegeven⁸. Over Simancas zelf, het stadje waar hij gedurende lange tijd in soms barre omstandigheden had gewerkt, schreef Gachard op 5 mei 1850: „*Simancas es lugar muy sano, aunque algunas vezes muy sucio*” [„Simancas is een erg gezonde plaats, hoewel het er soms wel erg vuil kan zijn”].

De eerste brief van Manuel García Gonzalez aan Gachard is van 21 oktober 1844 en vermeldt dat op het einde van elke maand de afgewerkte kopies via de Belgische zaakgelastigde te Madrid naar Brussel zullen worden verzonden. In de brief valt de vriendschappelijke en vertrouwelijke toon op en hier, net zoals in vele andere brieven, komt men heel wat te weten over de gezondheidstoestand van de afzender. Zo vertelt Manuel García uitvoerig over hevige buikkrampen waaraan hij onderhevig is geweest:

„le cinq du mois je fus atteint de si fortes douleurs coliques que j'ai été sur le bord du tombeau. Leur violence ne dura heureusement que depuis 7 heures du matin à dix heures, cependant elles ne disparurent antièrement qu'après 38 heures”.

Gezondheid en weersomstandigheden zijn een constant weerkerend thema in de briefwisseling tussen Gachard en García Gonzalez. Wellicht zijn alle mensen geneigd om over het weer en over hun gezondheid te schrijven⁹, maar Gachard had als navorser toch wel onmiddellijk belang bij een goede fysieke konditie van zijn Spaanse collega. „*Votre santé*”, zo stelt hij in zijn brief van 21 augustus 1850, „*n'intéresse pas seulement votre famille et vos amis de Simancas: elle importe à tous ceux qui savent combien vous êtes nécessaire au précieux dépôt dont la garde vous est confiée*”. Het is natuurlijk niet omwille van deze anecdotische gegevens dat de briefwisseling tussen de twee archivarissen de aandacht trekt. Zij is interessant omdat zij ons inlicht ons over de drijfveren van hun onderzoek, over hun vragen en over hun belangstelling.

7. Gachard had deze stukken reeds in 1838 in Parijs gezien en had in 1843 van zijn reis naar Spanje gebruik gemaakt om in de *Archives nationales* te werken: G. JANSSENS, *L.-P. Gachard en de ontsluiting*, p. 317.

8. *Les Archives Nationales. Etat général des Fonds*, I, Parijs, 1978, p. 259 en A. DE LA PLAZA BORES, *Archivo General de Simancas. Guía del investigador*, Madrid, 1986 (3de herziene uitgave), p. 86.

9. Cfr. bvb. de brieven van koning Leopold I in: *Lettres de Léopold Ier à sa soeur le princesse Sophie; à son beau-frère Emmanuel, comte de Mensdorff-Pouilly; à son neveu Alphonse, comte de Mensdorff-Pouilly, 1804-1864* (ed. J. PURAYE en H.-O. LANG), Luik, 1973.

Eigenlijk kwam de briefwisseling tussen beide archivarissen pas na Gachards tweede verblijf in Simancas echt goed op gang, maar toch kan men reeds vanaf het begin van 1846 enkele interessante gegevens noteren. Op 12 januari 1846 meldde Manuel García dat alle stukken die Gachard had aangeduid gekopieerd waren. In dezelfde brief vroeg hij aan Gachard of deze bij zijn onderzoek geen stukken had opgemerkt m.b.t. de Kastiliaanse *Comunidades*-opstand van 1520-1521 tegen Karel V. Manuel García vergeleek deze opstand met de Opstand in de Nederlanden en wilde graag een aantal documenten dienaangaande bijeenbrengen¹⁰. Gachard heeft deze vraag blijkbaar onthouden en meldde op 9 januari 1851 dat hij in de *España* had gelezen dat er in Spanje een belangrijk werk over de *Comunidades* zou zijn verschenen. In zijn brief van 22 februari 1851 (met een P.S. de dato 23 februari), antwoordde Manuel García dat hij het boek van Ferrer Del Rio had gelezen, maar dat het vol onnauwkeurigheden stond, bovendien — zo merkt hij op — had de auteur het archief niet geraadpleegd¹¹. Inhakend op de hoger vermelde belangstelling van García Gonzalez voor de *Comunidades*-opstand vroeg L.-P. Gachard in een brief van 12 januari 1854 of de archivaris van Simancas zinnens was om de door hem bijeengebrachte documenten te publiceren. Manuel García meldde hierop dat hij zijn notities en kopiën m.b.t. de *Comunidades de Castilla* aan de *Real Academia de la Historia* had geschonken. Daarop schreef Gachard op 25 februari 1854 dat hij de *Real Academia de la Historia* gelukkig prees omwille van deze aanwinst, maar hij kon toch niet nalaten te schrijven „*que nous aurions été heureux, de pouvoir traiter avec vous de l'acquisition de ces documents*”. Manuel García Gonzalez liet Gachard op 8 maart evenwel weten dat hij er niet zou aan gedacht hebben de kopieën te verkopen. In zijn brief van 27 mei 1854 vroeg Gachard of bij de in de *Real Academia de la Historia* gedeponeerde ko-

10. Op een mogelijk verband tussen het optreden van Karel V in Spanje ten tijde van de *comunidades*-revolte en de politiek van Filips II m.b.t. de problemen in de Nederlanden is ook gewezen door L. VAN DER ESSEN, *Een punt van methode betreffende de studie van de Opstand in de Nederlanden in de XVIde eeuw* (Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Klasse der Letteren, JG. 10, n° 3), Antwerpen, 1948, p. 7-11 en p. 14-18. Enkele jaren geleden wezen drie Spaanse historici op de gelijkaardige historische dynamiek waarin beide revoltes, hoewel zeer verschillend, te situeren zijn: J.M. GIMENO VIGUERA, F.A. GOMEZ RIVAS en A. GUIRAO DE VIerna, *Un estudio cooperativo: las Comunidades y la independencia de los Países Bajos (factores desencadenantes)*, in: Cuadernos de Historia moderna y contemporánea, 3 (1982), p. 231-257. Over de *comunidades*-opstand: J. PEREZ, *La revolución de las comunidades de Castilla (1520-1521)*, Madrid, 1979 (3de uitg.).

11. Het betreft hier A. FERRER DEL RIO, *Decadencia de España. Historia del levantamiento de las Comunidades de Castilla. 1520-1521*, Madrid, 1850.

pieën ook afschriften van brieven van Adriaan van Utrecht waren¹². Hierop kon Manuel García op 4 Juni 1854 positief antwoorden.

Vanaf 8 maart 1847 nam de briefwisseling tussen Gachard en García Gonzalez gevoelig toe. Op dat ogenblik was Gachard met diverse projecten tegelijk bezig en was zijn ongeduld om kopieën te ontvangen zeer groot. Dat het kopiëerwerk geen sinecure was bewijst het feit dat de archivaris van Simancas in de brief van 8 maart 1847 meldde dat hij bij het collationeren nog vele fouten had gevonden. Gachard zou zich overigens later nog een aantal keren bitter uitlaten over de slechte kwaliteit van de kopieën. Wellicht is ook dit één van de redenen waarom het nooit tot een in extenso-uitgave van de briefwisseling van Filips II is gekomen.

Zoals reeds aangestipt werden de afschriften via de Belgische zaakgelastigde te Madrid aan Gachard bezorgd. Zij bleven op het Algemeen Rijksarchief bewaard, eerst in de „*Handschriftenverzameling - Manuscripts Divers*”, momenteel in de „*Papiers Gachard*”¹³. Toch bevinden er zich bij de brieven van Manuel García Gonzalez ook kopieën en/of archiefnotities. Zij hebben meestal rechtstreeks verband met de inhoud van de brief. Twee voorbeelden zijn in dit verband illustratief.

Bij de brief van 13 juni 1847 voegde Manuel García biografische gegevens en uitreksels uit archiefbescheiden m.b.t. diverse hoge Spaanse ambtenaren als Francisco Zapata de Cisneros, graaf van Barajas en voorzitter van de *Consejo Real de Castilla*, Cristobal de Mora, Juan de Zúñiga (broer van Luis de Requesens y Zúñiga), Gabriel de Zayas, Gonzalo Pérez en Antonio Pérez, Juan de Idiaquez (ambassadeur te Genua) en Mateo Vázquez (secretaris van Filips II). Bij deze notities is steeds de nodige bronverwijzing gevoegd en deze referenties zijn tot op heden bruikbaar.

Samen met zijn brief van 20 september 1847 stuurde Manuel García aan Gachard een kopie van een rapport getiteld „*Copia de la relación para la Magestad del Rey Nuestro Señor de cosas importantes á su servicio suplica frayle Lorenzo que se lea con atención*”. Het gaat hier om een rapport van de Spaanse augustijn Laurenzo de Villavicencio¹⁴ over gebeurtenissen in Holland (Egmont, Alkmaar, Edam

12. Adriaan van Utrecht (1459-1523), professor te Leuven (1490-1515) en praeceptor van Karel V, bisschop van Tortosa (1516), inquisiteur (1516), kardinaal (1517), regent over de Spaanse koninkrijken (1520-1522), van 1522-1523 paus onder de naam Hadrianus VI: R. POST, *Paus Adriaan VI*, in: Herdenkingstentoonstelling Paus Adrianus VI. Gedenkboek. Catalogus, Utrecht-Leuven, 1959, p. 35-41.

13. Cfr. R. WELLENS, *Inventaire des papiers, notes et manuscrits de Louis-Prospere Gachard, archiviste général du royaume*, Brussel, 1983.

14. L. de Villavicencio (ca. 1518-1583) werd wel eens „de stem van het geweten van de koning” genoemd. Over hem: Th. ROOSENBOOM, *Fray Lorenzo de Villavicencio en zijn invloed op Filips II, 1563-1566*, in: Archief voor de Geschiedenis van de Katholieke Kerk in Ne-

en Delft) in januari-februari 1565. Het stuk bevindt zich te Simancas¹⁵, maar men zal het vruchteloos zoeken in de voor Gachard gemaakte bundel kopieën van brieven van Villavicencio die in de *Papiers Gachard* berust¹⁶.

WOONDE KAREL V ZIJN EIGEN UITVAARTDIENST BIJ?

L.-P. Gachard hield zijn Spaanse correspondent geregeld op de hoogte van lopend onderzoek. Zo rapporteerde hij in een brief van 21 augustus 1850 over een studie die de Nederlandse historicus R.C. Bakhuizen van de Brink aan de Belgische Koninklijke Commissie had aangeboden¹⁷. Het betrof de uitgave van een handschrift dat betrekking had op het verblijf van Keizer Karel in het klooster te Yuste. Op 2 augustus had Gachard over de studie in de vergadering van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis verslag uitgebracht. De tekst van dit verslag verscheen in de *Moniteur Belge* van 6 augustus 1850 en werd door Gachard aan García Gonzalez bezorgd. Kern van de zaak was de vraag of Keizer Karel al dan niet zijn eigen uitvaartdienst zou georganiseerd en bijgewoond hebben¹⁸. Het was een probleem dat Gachard als ontmaskeraar van mythes in hoge mate interesseerde. Hij had er zelf over gepubliceerd en vanaf augustus 1850 werd dit thema een vast aandachtspunt in de briefwisseling met Manuel García Gonzalez¹⁹.

In zijn brief van 22 november 1850 (een antwoord op een vraag van Gachard van 16 november) schreef Manuel García dat hij over de uitvaartdienst van Karel V niets had kunnen vinden. Op de vraag van Gachard naar kopieën van een aantal stukken antwoordde hij wel een en ander te willen opzoeken, maar dat het weer erg slecht was en

derland, 21 (1979), p. 147-174 en G. JANSSENS, „Barmhartig en rechtvaardig”. *Visies van L. de Villavicencio en J. Hopperus op de taak van de koning*, in: Staat en religie in de 15e en 16e eeuw (red. W.P. BLOCKMANS en H. VAN NUFFEL), Brussel, 1986, p. 25-42.

15. AGS, *Secretaría de Estado*, leg. n° 526, f° 148.

16. AR, *Archief L.-P. Gachard*, n° 664 [= voorheen AR, „Handschriftenverzameling - Manuscripts Divers”, n° 1038]. Het rapport werd (op basis van onderzoek in Simancas zelf) door historici gebruikt: P.J. VAN BEUNINGEN, *Wilhelmus Lindanus als inquisiteur en bisschop. Bijdrage tot zijn biografie (1525-1576)*, Assen, 1966, p. 170-171, p. 173-174, p. 176-177 en H. Th. M. ROOSENBOOM, *Fray Lorenzo de Villavicencio*, p. 158, p. 166-167 en p. 172.

17. Gachards rapport in: *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 2e reeks, I (1851), p. 37-41.

18. R.C. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, *La retraite de Charles-Quint; analyse d'un manuscrit espagnol contemporain*, in: *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 2de reeks, I (1851), p. 57-117.

19. L.-P. GACHARD, *Sur le séjour de Charles-Quint au monastère de Yuste*, in: *Bulletin de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles*, 12 (1845, afl. 1), p. 241-261 en IDEM, *Note sur le point de savoir si Charles-Quint fit célébrer ses obsèques se don vivant, et s'il y assista*, in: *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 2e reeks, II (1851), p. 96-100.

dat „aangezien er in het archief geen vuur was, het in de zalen zo siberisch koud was dat men er onmogelijk kon werken”.

Het verblijf van Keizer Karel te Yuste had reeds eerder de aandacht der historici getrokken²⁰, en was volgens Gachard „iets wat de voornaamste historici van Europa bezig hield” (brief aan García Gonzalez, 10 dec. 1853). Velen, o.a. de Fransen François Mignet²¹ en Amedée Pichot²², maar ook de Brit William Stirling²³ baseerden zich volgens Gachard (brief van 10 december 1853) voor deze episode uit het leven van de Keizer op een handschrift van Tomás Gonzalez die het via diens broer Manuel aan de Franse kavalerieofficier Melchior Tiran²⁴ ten behoeve van het Franse Ministerie van Buitenlandse Zaken had verkocht²⁵. Om informatie uit eerste hand te kunnen bieden wilden Gachard en de Belgische Koninklijke Commissie voor Geschiedenis zo snel mogelijk een bundel authentieke documenten publiceren. Bij Gachards brief was daarom een hele lijst van te kopiëren documenten gevoegd. Gachard kon geen vindplaats opgeven, maar citeerde de bescheiden op basis van het Gonzalezhandschrift dat in Parijs berustte.

Omdat de controverse over de uitvaartdienst onopgelost bleef vroeg Gachard aan zijn Spaanse correspondent op 17 december 1853 om in bewaarde rekeningen na te kijken of er in de maanden juli of augustus van 1558 aan het klooster van Yuste een betaling voor een plechtige lijkdienst zou zijn gedaan. Verder vroeg hij ook nog een kopie van de brief van Luis de Quijada aan Mateo Vázquez (30 sept. 1558) over de begrafenis van de Keizer, een brief van Quijada aan de koning „*sobre los planes que el Emperador tenía, por quando él vinisse de los Países Bajos*” [over de plannen van de Keizer wanneer hij uit de Nederlanden was gekomen], een archiefstuk dat door Tomás Gonzalez werd geciteerd.

20. Cfr. de mededeling van baron de Reiffenberg tijdens de commissievergadering van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis op 2 december 1843: *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 7 (1844), p. 294-296 en L.-P. GACHARD, *Rapport à M. le comte de Theux*, p. XXVIII.

21. F.M.A. MIGNET, *Charles-Quint; son abdication, sa retraite, son séjour et sa mort au monastère de Yuste*, verscheen in afleveringen in *Journal des Savants* van 1852 tot 1854. In dat laatste jaar verschenen de stukken gebundeld in boekvorm onder dezelfde titel (Parijs, 472 blz.). Er verschenen nadien nog twee Spaanse vertalingen.

22. A. PICHOT, *Charles-Quint; chronique de sa vie intérieure et de sa vie politique, de son abdication et de sa retraite dans le cloître de Yuste*, Parijs 1854.

23. W. STIRLING-MAXWELL, *The cloister-life of the emperor Charles the Fifth*, Londen, 1853 (2de uitgave. De eerste uitgave kwam in 1851 op de markt).

24. Over de Franse onderzoeker M. Tiran, die in 1843-1844 terzelfder tijd als Gachard in Simancas werkzaam was: G. JANSSENS, L.-P. Gachard en de ontsluiting, p. 322 en J. PAZ, *Catálogo de documentos españoles existentes en el archivo del ministerio de negocios extranjeros de París*, Madrid, 1932, p. X-XIX.

25. L.-P. GACHARD, *Sur le séjour de Charles-Quint*, p. 243-246.

In zijn brief van 23 december 1853 ging Gachard opnieuw uitvoerig in op de kwestie van de uitvaart, maar tegelijk toonde hij zich erg ongerust over een enigszins bevreemdende uitlating van García Gonzalez:

„Si j'ai bien compris un passage de votre dernière lettre vous ne croiriez pas de pouvoir me donner copie de plusieurs documents importants relatifs à Charles V. Permettez moi cependant de vous faire observer que, après trois siècles écoulés, il ne peut plus y avoir d'inconvénient d'aucun genre à divulger la vérité, même sur les princes: je crois d'ailleurs que, dans son manuscrit, D. Tomas Gonzalez n'a rien caché”.

In een brief van García Gonzalez aan Gachard van 12 december 1853 leest men inderdaad:

„Je suis fâché de vous dire, Monsieur, que j'en ai vu plusieurs documents importants, ou du moins très convenables à tous ceux qui tâchent d'écrire la vie de Charles V pendant sa retraite à Yuste, et qui n'ont pas malheureusement la note d'être copiés pour vous. J'en fais copier quelques uns; il n'est pas besoin de vous dire la cause, vous la connaissez aussi bien que moi”.

García Gonzalez antwoordde op 12 januari 1854 dat hij er geen bezwaar in zag dat de bedoelde brieven gepubliceerd zouden worden. Zij bevatten echt niets geheims. De oorzaak van het probleem lag evenwel bij de archiefbedienden. *„Je n'ai pas besoin de vous en dire la cause, vous les connaissez trop bien, en soupçonneriez la cause”*, klonk toch nog erg verhullend het slot van de brief. Alles draaide dus blijkbaar rond problemen veroorzaakt door het kopiëerwerk zelf, problemen die Gachard uit eigen ervaring in Simancas maar al te goed kende²⁶.

Op 18 januari 1854 schreef Gachard aan Manuel García dat de „uitvaartdienst” volgens hem — en dit in tegenstelling tot Robertson — geen rouwdienst, maar een gewone religieuze plechtigheid was geweest die door de keizer en enkele dignitarissen was bijgewoond. Tegelijk verontschuldigde hij zich bij de archivaris van Simancas dat hij hem bij zulk bar winterweer naar het archief had laten gaan, want — zo getuigde hij — „ik weet uit ervaring hoe men er in dit seizoen kan afzien”. Het was toen inderdaad erg koud in Kastilië. García Gonzalez schreef op 26 januari 1854 dat het zeven graden onder nul vroom en dat er dikwijls een ijzige mist hing. In deze brief ging Manuel García verder in op de uitvaart van Keizer Karel en merkte op dat het hem was opgevallen dat de enige auteurs die het feit van het bijwonen van de eigen uitvaart hadden vermeld allen paters Hiëronimieten waren.

26. Cfr. G. JANSSENS, *L.-P. Gachard en de ontsluiting*, p. 223, 327-329.

Op Pasen 1854 kwam te Brussel een groot pak met kopies uit Simancas toe, zo groot dat Gachard wel een week nodig had om het allemaal na te kijken (brief aan M. García Gonzalez, 21 april 1854). Gachard dreigde in de vloed van als maar toestromende kopies te verdrinken.

In juni 1854 verscheen *Charles-Quint, son abdication, son séjour et sa mort au monastère de Yuste* van F. Mignet. Dit was voor Gachard de aanleiding om in een brief van 18 juli 1854 het thema van de keizerlijke uitvaart opnieuw ter sprake te brengen. Gachard stelde dat hij, zoals Mignet overigens, aanvankelijk overtuigd was dat het hele verhaal over Karel V die zelf zijn eigen uitvaart zou hebben bijgewoond een vrome legende was, maar dat hij er nu toch anders over dacht. Hij verwijst hierbij naar een getuigenis dat de Keizer voor zijn uitvaart 2000 kronen had bestemd. Bij de dood van de Karel V waren er evenwel nog maar een 50-tal kronen (54 om precies te zijn²⁷) beschikbaar. De keizer had 600 kronen aan een dienaar ten behoeve van Barbara Blomberg²⁸ overgemaakt. Men kon zich dus volgens Gachard afvragen waar de resterende 1350 kronen gebleven waren en of ze misschien niet voor de door de Keizer bijgewoonde dienst waren gebruikt? García Gonzalez gaf in zijn brief van 9 september toe dat hij niet meer wist wat hij over de hele kwestie diende te denken. Hij stelde nogmaals vast dat alleen de Hiëronimieten-auteurs er melding van hadden gemaakt en dat al de anderen die in Yuste waren en een relaas hadden nagelaten er met geen woord over hadden geïnterpreteerd. Volgens hem zou onderzoek in de rekeningen misschien uitsluitsel geven. Dit was ook de mening van Gachard, die in zijn brief van 12 oktober 1854 verklaarde eerder de Hiëronimieten te willen geloven, „zonder evenwel de verdichtelsels [„la fantasmagorie”] van Robertson te willen aanvaarden”²⁹. In zijn antwoord van 7 november 1854 verklaarde García Gonzalez toch geneigd te zijn eerder „de trouwe dienaren van de Keizer” te geloven dan de paters Hiëronimieten. In dezelfde brief meldde hij dat niet bekend was waar de rekeningen van het klooster van Yuste werden bewaard.

In 1854 gaf Gachard het eerste deel van zijn *Retraite et mort de Charles-Quint au monastère de Yuste* uit, een bronnenuitgave met

27. Zie ook L.-P. GACHARD, *Retraite et mort de Charles-Quint au monastère de Yuste*, II, Brussel, 1855, p. CLIX-CLX.

28. Bárbara Blomberg (°?-1589), moeder van don Juan van Oostenrijk, de bastaardzoon van Karel V: E. LOZANO MATEOS, *Noticias sobre Bárbara Blomberg*, in: Altamira (1971, fasc. 1), p. 15-138 en M. VELASCO TORRE, *Doña Bárbara de Blomberg*, in: Altamira (1972, fasc. 2), p. 107-160.

29. Waarschijnlijk een verwijzing naar W. ROBERTSON, *The history of the Reign of the Emperor Charles V*, 3 dln., Londen, 1769, waarvan in het midden van de 19de eeuw een Italiaanse versie was verschenen: G. ROBERTSON, *Storia del Regno dell' Imperatore Carlo Quinto*, 4 dln., Milaan, 1842.

een uitvoerige inleiding. Het is in feite een goed gestoffeerd wetenschappelijk dossier dat mythen en fabels uit de wereld dient te helpen³⁰. In een „voorwoord” van dat eerste volume ging Gachard uitvoerig in op de kwestie van de door de Keizer zelf bijgewoonde uitvaartdienst en op de historiografische problemen in dit verband. Na zorgvuldig voor en tegen te hebben afgewogen geeft Gachard toe dat hij niet met zekerheid kan zeggen of Karel V nu uiteindelijk zijn eigen uitvaartdienst zou hebben bijgewoond³¹. In het voorwoord van het tweede deel komt de hele geschiedenis opnieuw aan bod, maar ook hier kon Gachard geen argumenten aanbrengen om de twijfel over de historiciteit van dit gebeuren weg te nemen³².

De kwestie van de door Karel V bijgewoonde uitvaartdienst bleef ook de latere historici boeien. Na studie van het beschikbare materiaal kwam V. de Cadenas y Vicent in 1984 tot het besluit dat Karel V nooit zijn eigen uitvaartdienst heeft georganiseerd noch bijgewoond³³.

*
* *

Wanneer men de indrukwekkende bibliografie van L.-P. Gachard overloopt wordt men getroffen door de grote verscheidenheid van de publikaties. Toch zijn in deze lijst maar weinig synthesewerken terug te vinden³⁴. De voornaamste verdienste van L.-P. Gachard is dan ook vooral het aanduiden en uitgeven van bronnen, maar uit zijn briefwisseling met de archivaris van Simancas blijkt duidelijk hoe hij via doorgedreven archiefonderzoek steeds eerlijk heeft geprobeerd de historische werkelijkheid te achterhalen.

30. L.-P. GACHARD, *Retraite et mort de Charles-Quint au monastère de Yuste. Lettres inédites publiées d'après les originaux conservés dans les archives royales de Simancas*, 2 dln., Brussel, 1854-1855 (XCII + 460 blz. en CLXVI + 528 blz.). Een afzonderlijk volume, onder de titel *Retraite et mort de Charles-Quint au monastère de Yuste. Lettres inédites publiées d'après les originaux conservés dans les archives royales de Simancas. Introduction*, Brussel, 1854 (233 blz.) behandelt de abdicatie van de keizer en zijn reis naar Spanje. Het werk over Don Carlos: ID., *Don Carlos et Philippe II*, 2 dln., Brussel, 1863.

31. L.-P. GACHARD, *Retraite et mort de Charles-Quint au monastère de Yuste. Lettres inédites publiées d'après les originaux conservés dans les archives royales de Simancas*, I, Brussel, 1854, p. LII-LXXIV.

32. *Ibidem*, II, Brussel, 1855, p. CLIV-CLXVI.

33. V. DE CADENAS Y VICENT, *Carlos de Habsburgo en Yuste. 3-II-1557 - 21-IX-1558*, Madrid, 1984, p. 135-138.

34. De bibliografie van Gachard: C. PIOT, *Notice sur Louis-Prospère Gachard*, in: *Annuaire de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, 45 (1888), p. 222-236.